

РЕЗЮМЕ

на монография със заглавие: „Република Македония в съвременната балканска геополитика и мястото на българския национален интерес там“, автор Йорданка Ангелова Стоянова-Тонева със следните библиографски характеристики:

Стоянова-Тонева Й. и др. Република Македония в съвременната балканска геополитика и мястото на българския национален интерес там. - //Сборник монографии - /Войн Божинов, Йорданка Стоянова-Тонева. – София: Издание на Дипломатическият институт при Министерството на външните работи на Република България, Външнополитически изследвания, януари 2018, с. 107-246 (139 страници) ISBN 978-619-7200-11-9, COBISS.BG-ID – 1287797732

Настоящата монография е опит да се очертава мястото на Република Македония в съвременната геополитическа ситуация на Балканите – от 1992 г., когато се провъзгласява нейната независимост – до днес (2018 г.), когато страната е пред прага на нов етап в своята вътрешна и външна политика и фокусира вниманието на международни фактори и институции, обкръжението от съседни и други държави на Балканите, неправителствени организации – всички в очакване на трайни и далновидни политически решения за бъдещето на Р Македония. Акцент в изследването е проследяване политиката на Р България към западната ни съседка, позициите и интересите на България на базата на общото минало и стремежът за установяване на отношения на добросъседство, разбирателство и сътрудничество, необходимо условие и гаранция за сигурност и стабилност в региона.

Монографията е публикувана от Дипломатическият институт при МВнР на Република България и е резултат от спечелен от автора научно-изследователски конкурс, който е с практико-приложен характер (осъвременяване на националната експертиза по актуални за външната политика на България теми и проблеми). Публикувана е в едно книжно

тяло с друго авторово изследване по темата, но наличността на разделителен протокол показва, че става въпрос за две самостоятелни авторови разработки, които са подчинени на една тема, произтичаща от характера на конкурса. Авторският текст на Йорданка Тонева е с обем 139 страници и включва: *списък с използвани съкращения; въведение; две основни глави с подточки; заключение; използвани източници и приложения.*

Разработването на такъв ситуациярен анализ не е провокиран само от интереса на автора към проблематиката, а се обуславя и от:

- нарастваща значимост и актуалност на процесите, събитията и предизвикателствата в Р Македония, вече Република Северна Македония
- вътрешно-политически, социално-икономически, етномалцинствени, външнополитически.

- приоритетното място на Македония и процесите в нея са сред основните жизнено важни национални интереси на Р България, с оглед нейното място и роля на Балканите, членството и в евроатлантическите интеграционни структури и организации.

- необходимостта от една нова, реална и научнообоснована оценка и анализ на мястото на Република Македония на Балканите като самостоятелна държава, на отношенията между Р България и Р Македония от 1992 г. до днес;

- въз основа на ретроспективния преглед и очертаването на актуалните тендинции и перспективи е потребно да се разработят варианти, прогнози, сценарии за различни периоди в бъдеще – обозрими, средносрочни, дългосрочни, с които да се очертава доколко е жизнеспособна и трайна македонската държавност.

- опита за адекватна оценка на големите международни фактори и институции в сложната комуникация между македонските претенции и българските национални интереси.

Актуалността на подобно изследване е безспорна. И в момента, на европейската политическа сцена един от основните фокуси е Р Северна Македония. Факт, който произтича и се определя от редица процеси и обществени трансформации на Балканите:

- отделянето на Р Македония от Югославската федерация, само по себе си е предизвикателство и предпоставя радикални целенасочени промени във всички социални сфери, преизграждане на държавните институции, създаване на собствена системата за сигурност, формиране на адекватна и целенасочена външна и вътрешна политика;
- новата Конституция на Република Македония и всички останали Закони и Концепции дефинират нова система от ценности, която словесно и етимологично се стреми да се дистанцира от наследството и моделите на бивша Югославия;
- новите рискове за стабилността на националната сигурност на Р Македония и Балканите, произтичащи от традиционни и нетрадиционни опасности и заплахи, са основание да се заговори за комплексни реформи в сферата на сигурността, чиято ефективност и качество се дебатират и днес;
- стремежът на Македония да се присъедини към всички европейски и международни системи за сигурност и сътрудничество, към пълноправно членство в НАТО и Европейския съюз;
- историческата, географската, политическата и културната обвързаност на България и Македония предполагат взаимозависимост на двете съседни балкански държави. В този смисъл подобни изследвания могат да бъдат от полза за усъвършенстването, развитието и бъдещето на отношенията между двете страни.

- интензивността на междуетническите противоречия, споровете и конфликтите в национален и регионален мащаб повишават значимостта на изследваната проблематика, защото повече от всякога сигурността и стабилността на региона, във всичките им измерения, са във фокуса на политиката на всички балкански държави.

Първа глава – „Република Македония и geopolитическата ситуация на Балканите в края на XX век“, включва осем подточки, всяка от които представя чрез фактология, примери и анализ различни аспекти и проблеми, свързани с Р Македония - след консолидирането на втората македонска държавност (1992 г.) и утвърждаването и като субект на международните отношения - до политическата криза в Р Македония в периода 2014-2017 г. Последователно са изяснени процесите на „мирно излизане“ на Р Македония от югофедерацията; особеностите на политическата ситуация в страната; ролята на албанския фактор и конфликтната ситуация в Македония от 2001 г.; обособяването на страната като външнополитически фактор и субект. Направена е оценка на системата за сигурност на Р Македония, която в процеса на консолидиране на държавността се трансформира и реформира поетапно, с цел гарантиране на териториалната цялост, вътрешния мир и ред в страната.

Втора глава – „Отношенията между Р България и Р Македония: интереси, позиции, проблеми и политики“, включва четири подточки, свързани с политиката на България към Р Македония, включително препоръки за развитие на двустранните отношения в перспектива. Анализирана е и политическата криза в Р Македония от 2017 г., очертани са конкретни тенденции и варианти за бъдещето на Р Македония, което в сериозна степен зависи и от интересите на големите „играчи“ на международната политическа сцена – САЩ, Русия, Германия, Великобритания, ЕС като цяло.

В заключителната част на монографията са систематизирани **практически стъпки и действия**, които според автора са повече от необходими, за развитие на българо-македонските отношения в една позитивна посока. Казус, който и в момента стои на дневен ред и разрешаването на който изисква политическа зрялост, далновидна визия за бъдещите взаимоотношения и най-вече категорично отстояване на българския национелен интерес, независимо от намесата на един или друг международен субект. Някой от предложениета са следните:

А) Недопускане на патерналистичен подход, заемане на позицията на „големия брат”, стриктно и взаимно придръжане към взаимно уважение, партньорство, равнопоставеност и добросъседство.

Б) Изясняване на отношението и политиката (въпреки липсата на консенсус в българското общество) към българите в Македония – вариант е да бъдат посочени като един от „**съставните народи**“ в Р Македония по подобие на: албанския, сръбския, влашкия, бошняшкия, ромския, турския и др. народи, както са изброени етносите в последните промени в Конституцията на Р Македония. Последващите действия на Р България следва да бъдат в посока: българските граждани да получат съответната защита от страна на България, въз основа на заявения български произход, притежание на български паспорт, които са достояние на десетки хиляди македонски граждани.

В) Икономизиране и прагматизиране на българската политика: освобождаване от исторически наслоения, съвременни предубеждения и чувство на превъзходство; реактивиране на започнати или замразени проекти свързани с инфраструктурата, транспортните и др. комуникации (Коридор №8, ж. п. връзки, ангажиране на повече бизнес субекти при активната подкрепа на държавата и др.)

Г) Хуманизиране на политиката чрез съживяване на родовата памет на фамилии от Македония и България. Възраждане на традиционни

обичаи, практики, обреди, вярвания. Съвместни чествания на събития, личности, процеси – показващи и доказващи единството и близостта на народите от двете страни на границата.

Д) И не на последно място - извеждане на аспектите на сигурността в отношенията България – Македония, във връзка с бежанската криза, международния тероризъм, радикализирането на исламския фактор, балканските канали за трафик на бежанци, droga, хора, оръжие, боеприпаси, локални конфликти.

Заключението обобщава голяма част от изводите, направени в хода на анализа от автора. Затвърждава тезата, че през 1991 г. е провъзгласена Република Македония, като самостоятелна държава, избрала демократичен път на развитие. В сравнителен план се отклоява един държавотворчески процес сходен с този, който протича във Вардарска Македония след 1944 г. Отново се формира и налага държава при форсажорни обстоятелства. Ако през 1944 г. тя се изгражда в рамките на създаваща се Федеративна Югославия в хода на Втората световна война, през 1991 г. тя се отделя от разпадаща се Югославия след края на Студената война.

След 1991 г. се създава Република Македония, но в условията на преход и сложна геополитическа обстановка, на фона на ярко изразената динамика на политическите процеси, които предпоставят коренно различни условия за утвърждаване на държавността и онези структури, които гарантират нейната стабилност и сигурност. На лице са сходни процеси, но реализирани в различни времеви и геополитически отрязъци.

Първите крачки за утвърждаване на втората македонска държавност са свързани с няколко тенденции: стремеж на политическия елит на Македония да се отърси от директната опека на Белград и остатъците от федеративните структури; очаквания да получи международно признание, гаранции и пълноправно членство във водещите международни организации; усилия и стъпки да създаде плуралистична политическа

система; да произведе и приеме закони, които да регламентират изграждането на нови държавни институции и структури; възможност да трансформира системата си за сигурност така, че тя да гарантира нормалното протичане на демократичните процеси; желание да изрази свободно волята си при избора на форма и структура на бъдещото си държавно устройство.

Подреждането и структурирането на устоите и приоритетите на новата държавност е продиктувано не само от нейните формални характеристики, свързани с територия, брой на население, геостратегическа позиция, интереси, а и от специфичната обстановка на (не)сигурност в региона и уникалното за всяка балканска държава обществено разделение по ентонационален, религиозен и културен признак.

През 1991 г. е приета демократична Конституция на Република Македония като основно място в нея е отделено на организацията на държавните институции на Република Македония. Трансформацията на институциите е бавен и продължителен процес. В процеса на преизграждането им се наблюдава стремеж да се преодолее наследството, практиката и политиките от времето на федерацията. Тези усилия се сблъскват с липсата на демократични традиции и македонската държава е изправена пред трудната задача да създава и реформира институции, които никога дотогава тя не е имала.

Радикалните промени във всички сфери имат за цел да гарантират както териториалния суверенитет, така и вътрешния мир и ред в страната. **Новото законодателство** предпоставя адекватни промени и синхронизация с изискванията на международните организации и структури.

Забавянето на реформите в обществено-политическите отношения, социално-икономическото развитие, системата за сигурност и недобре

степенуваните и приоритети (съобразно с новите обществено-политически реалности) са предпоставка за етнополитическата криза в РМ през 2001 г., която представлява първата сериозна заплаха за интегритета на РМакедония след обособяването и като независима държава.

В съответствие с логиката на анализа се дефинират основните предизвикателства за Р Македония. Част от тях са съобразени с потенциалните съвременни заплахи за сигурността в региона. А други са резултат от стремежа да се ориентира обществото към онези демократични ценности и принципи, които толерират формирането на специфична култура, взаимодействие и сътрудничество между различните (социални, религиозни, културни, етнически и статусни) групи и общности .

Двата основни фокуса, към които са насочени целите на политиката - *евроатлантическите интеграционни процеси и междуетническите отношения*, се оценяват от обществеността като най-важни за преодоляване на рисковете за сигурността и е логично да бъдат основа за създаването на политики и стратегии за сигурност в обозримо бъдеще.

Утвърждаването на македонската държава като пълноправен субект на международни отношения се свързва с агресивен и антахроничен национализъм, чрез който „новото“ поколение политици отстояват държавен суверенитет и национална идентичност. Постюгославският македонизъм е презареден съобразно новите реалности, но неговите възродени черти имат подчертано деструктивно влияние в регионален и във вътрешнополитически план.

В съвременната geopolитическа ситуация на Балканите специално място заслужава анализът на българо-македонските отношения след 1991 г. Почти три десетилетия противоречиви събития, факти и тенденции илюстрират отношенията между двете държави, които през годините еволюират и протичат в широка амплитуда – от евфорични изявления и надежди за добросъседство и сътрудничество, през възраждане на

проблеми от миналото до крайна стагнация и съживяване на „езика на омразата“ в техните взаимоотношения. Усилията на българската държава да се установи пълноценен и искрен диалог за дълъг период от време не срещат реципрочно отношение.

Днес, Република Македония е изправена пред предизвикателството да преодолее *дихотомията* – да вегетира като провалена държава – кантонизирана или „дву ентитетна“, етанизирана, разделена, отчуждена от съседите си и Европа или съвременна европейска държава, която уверено поема по пътя на своето модернизиране и пълноценна евроатлантическа интеграция. Само тогава ще се очертае шанс за съхраняването на страната, а България и Македония ще продължат да съществуват и си сътрудничат като *две държави с общо минало и с общо бъдеще*.

РЕЗЮМЕ

на колективна монография със заглавие „**ФИНАНСОВА КУЛТУРА И ФИНАНСОВА ГРАМОТНОСТ – РЕТРОСПЕКЦИИ И РЕАЛНОСТИ**“ с подзаглавие: Идеи за финансово оцеляване. - Младен Тонев, Йорданка Ангелова.- Шумен, 2021.- 247 страници. ISBN 978-619-201-190-1, COBISS.BG-ID – 47892488

Колективната монография, разработена в съавторство, представлява опит да се представи по провокативен начин един познат и реален проблем – ниската финансова грамотност на основната част от българските граждани и на гражданите на много други европейски и неевропейски страни. Идползвайки ретроспективния поглед към близкото и далечно минало и в съчетание с примери за позитивната роля на здравия разум, практичността и спестовността на някогашните българи, авторите се опитват да припомнят идеи за успешно справяне с финансовите проблеми на наши предшественици. Те създават един своеобразен мост на практичесността и здравия разум, който да преведе днешните български граждани над финансовата бездна на бедността, кредитната задължност и ниската платежоспособност.

Структурно монографията е разделена на дванадесет глави – съответно с кратък *увод*, със *заключение*, което съдържа визията за промяна на парадигмата на финансовата грамотност в условията на тотална виртуализация на съвременния бизнес, и с кратка *библиография*. Обемът на разработката е 247 страници. В библиографията са включени 55 източника.

В подлистника на заглавието е посочено детайлно авторството на всяка от главите, както и авторството на отделните точки от някои глави, които са създадени в съавторство.

Автор на увода, трета, осма, девета, десета, единадесета и дванадесета глава и заключението в края на колективната монография е Младен Тонев.

Автор на втора, четвърта и пета глава и библиографията към монографията е Йорданка Ангелова Стоянова-Тонева.

Първа глава, шеста глава и седма глава са в съавторство между Младен Тонев и Йорданка Ангелова Стоянова-Тонева. Младен Тонев е

автор на точки 1.1., 1.2. Йорданка Ангелова Стоянова-Тонева е автор на 1.3. и 1.4. точки от първа глава. За шеста глава Младен Тонев е автор на точки 6.1. и 6.2. Йорданка Ангелова Стоянова-Тонева е автор на точки 6.3. и 6.4. В глава седма точки 7.1. и 7.2. са в съавторство на двамата автори. Автор на точка 7.3 е Йорданка Ангелова Стоянова-Тонева, а автор на точка 7.4. е Младен Тонев

Общата редакция на колективната монография е на Младен Тонев.

Рецензенти на монографията са:

доц. д-р Ива Монева

доц. д-р Николинка Грозева

Научен редактор: проф. д-р Стела Тодорова

Монографичното изложение предлага един интересен опит да се дефинират и да се опишат финансовата грамотност и финансовата култура от малко по-различна – интердисциплинарна позиция, която надхвърля рамките на тясно специализираните дефиниции на финансисти и експерти в областта на парите и паричното обръщение. Авторите предлагат един насiten с фактология, препратки и позовавания текст, който прави обзор на различните аспекти на финансовата култура и финансовата грамотност. Отделено сериозно внимание на много от проблемите, които са пряко свързани с финансовите условия, в които живеят и оцеляват българските граждани – ниските доходи и бедността, ниската застрахователна култура, слабата кредитна активност и др.

Идеята на авторите за един по-интегрален и комплексен подход към различните аспекти на финансовата култура и финансовата грамотност е задълбочено представена, с много позовавания на различни източници – литературни, архивни, Интернет ресурси. Финансовата култура и грамотност не се интерпретират изолирано като проблем, както е в други подобни публикации, а се обвързват с всички аспекти на финансовите потоци – доходи, разходи, кредити, инвестиции, застраховки и финансови услуги.

Подзаглавието „Идеи за финансово оцеляване“ е препратка към водещата идея на монографията – да се подскажат пътища, подходи, варианти за елементарни практически действия - за запазване на по-голяма финансова свобода, за избягване на груби финансови грешки, за намаляване на финансовия рисков от различни стопански начинания (от тегленето на кредит - до стартирането на собствен бизнес или инвестирането на борсовите и извънборсовите пазари). Нещо повече,

всички препоръки, съвети, модели и алгоритми, които са експлицирани в текста, имат за цел да способстват за финансово благополучие на индивидите и домакинствата, да преодолеят недоверието както между хората, така и между хората и финансовите институции.

Независимо от съществуващите изследвания на финансовата грамотност на българите, независимо от създаването на различни институции, които се ангажират с идеята за подобряване на финансата култура и финансовата грамотност на българските граждани, посочените остават на ниско ниво и са и следствие, и причина както „от“/така и „за“ ниския стандарт на живот на българите. Получава се нещо като омагьосан кръг. Българските граждани са бедни, защото са финансово неграмотни и с ниска финансова култура. Българските граждани са финансови илiterate, главно поради своята бедност, обусловена както от ниските доходи в Република България, така и от крайно неравномерното разпределение на доходите. В случая неравномерното разпределение на доходи и богатство в Република България е факт, независимо от размерност, степен, сравнителни позиции и пр. Факт е също и неумението на голямата част от българите да се справят както с личните си, така и с обществените и бизнес профилирани финанси.

Днес живеем във време на мощни финансни турболенции. „Горещи пари“ дестабилизират пазарите на цели държави. Миграцията прехвърля финансов ресурс от богатия север към бедния юг. Цели поколения са в плен на ипотечни задължения, които изплащат в продължение на целия си живот като пълнолетни.

Самите пари се променят. Не само като парични системи, но и като начин и форма на ползване в качеството им на средство за обращение. Във всички развити държави кешовите плащания са минимизирани до размера на туристическия поток и дори туристите все по-често ползват безналични разплащания.

Виртуализацията на паричното обращение налага все по-различни и по-нестандартни форми на финансово ограмотяване. Неосезаемостта и невидимостта на виртуалните пари изисква придобиването на нов опит и нови знания за финансовите ресурси, с които боравим в ежедневието. Паралелно с това сме атакувани от различни екзотични финансовые теории – от такива, които предлагат връщане към златния стандарт и не признават други пари освен златото като благороден метал, до такива, които отричат необходимостта от пари и защитават тезата, че в най-близко бъдеще

парите ще отпаднат от употреба и ще бъдат заменени с някакви преки еквиваленти на разпределителни механизми като например - брой отработени часове труд или нещо аналогично. Преди да се реализира обаче някоя от посочените екзотични визии за финансовото бъдеще на човечеството, светът ще преживее вероятно ново парично многообразие, подобно на времената от същинското Средновековие. Възможностите за модификации на електронните пари са толкова много, че държавите и техните институции няма да бъдат в състояние да ги контролират. С особена сила това е валидно в сферата на "алегалната икономика", както е характеризирана от Жак Атали в труда му "Речник на ХХI век".

Един от изводите в монографията е, че всяка нова технологична промяна във вида, формата и функциите на парите провокира нарастване на роля им в живота на хората.

Движени и охранявани от силата на електронната технология парите създават нов световен елит без лоялност към определена държава или територия. Но историята показва, че най-често тези, които движат паричните революции, не са задължително онези, които извлечат полза от тях.

Съвременните електронни пари са основно символи – нули и единици. Те се предават, транслират и разпространяват по кабели, в ефира, чрез спътници и по компютърните мрежи. Оптимистичните прогнози относно бъдещата роля и влияние на парите предричат: коренна промяна на банковия и финансов сектор в резултат на експанзията на електронните пари.

Преди едно десетилетие Бил Гейтс заявява, че съществува необходимост от банкови услуги, но не и от банки. Това радикално за началото на 90-те години на ХХ век изказване набира все повече привърженици. В последните години често се говори за намаляване на ролята на традиционните институции вследствие на широкото навлизане на Интернет в предоставянето на виртуални банкови услуги. Интернет експанзията във финансия сектор има осезаеми последици върху преструктурирането в банковия сектор на границата между двете хилядолетия.

Една от интересните разновидности на виртуалните електронни пари са т. нар., „свободни пари“. Те най-често са отново електронен вариант на пари, които се трупат във вид на точки, бонуси и пр. форми в специално издадени карти от големи търговци и финансисти. Чрез системата на

картите се опитват да закрепят трайно определена потребителска група, организирайки периодично промоции и лотарии за притежателите на определен вид карти. При свободните пари самите търговски и финансови институции, които ги генерираят, се ангажират с финансовото ограмотяване на абонати и клиенти. Притежатели на подобни карти със „свободни пари“, както ги нарича в своята едноименна монография проф. Нено Неновски, са мотивирани да познават възможностите на различните клубни, членски и клиентски карти, за да извлечат желаната и възможна изгода от тяхното притежание.

Факт е, че хората предпочитат да харчат и да употребяват повече, при условие, че получават повече. Причините за този обрат в спестовността, според изложението на монографията, са комплексни:

На първо място в условията на установилия се “културен капитализъм” подражанието и имитацията на потребителското и житейското поведение на знаменитостите буквально форсира до крайност потребителските апетити на огромни маси от хора.

На второ място материалната икономика се свива. Докато индустриалната епоха се характеризира с натрупване на физически капитал и недвижима собственост, то новата ера на инфообществото предпочита нематериалните форми на власт, контрол и регулативно въздействие чрез контрол върху информацията, чрез манипулация на интелектуални активи и разпореждане с интелектуална собственост. Факт е, че материалните продукти и активи, които столетия наред са мяра за общественото положение и благосъстоянието на икономическите агенти, на настоящия етап на преход към инфоикономика и инфообщество се дематериализират.

На трето място причина за отказа от спестовност е фактът, че според Алвин и Хайди Тофлър *“икономиката на скоростта заменя икономиката на мащаба”* на един нов хиперконкурентен пазар. Краткият живот на продуктите и на материалните активи за съвременните производства обезсмисля класическото отношение към собствеността, включително и към недвижимата собственост.

Живеем в динамично променящ се свят. Променят се не само ценности и морал. Променят се самите хора, техните приоритети, техният начин на живот. Финансовите аспекти на човешката дейност стават все по-всеобемащи и все по-невидими. Хората несъзнателно попадат в невидимия плен на кредитните карти. Те създават измамното усещане, че не харчим

пари, а всъщност формират една дългосрочна финансова зависимост не само от работодателя, който ни плаща за извършената от нас работа и не само от въздесъщата държава, но и от финансовите институции, които са оплели целия свят в здравата паяжина на различни по вид кредити.

Една от книгите на Робърт Кийосаки започва със съвета – „изхвърлете кредитните карти“. Добър съвет за тези, които могат да си позволят да живеят без отсрочката на краткосрочните кредити. За всички останали, които харчат на кредит с надеждата да го покрият от следващата заплата, идеята да захвърлят кредитните карти е илюзорна мечта. В резултат на демографския ръст на човечеството расте и броят на хората, които са зависими от кредитните си карти. В подобна ситуация финансовата грамотност предполага нова степен на умение за финансова еквилибристика, при която човек е нужно да оптимизира ползването на различни видове кредити като мащаби, като срок и като безлихвени покрития. Успоредно с това, новите финансови практики (вързани с виртуалните пари, с електронните кредитни и дебитни карти, с цялото многообразие на свободни пари) изискват строга финансова дисциплина, която се оказва решаваща за оцеляването на отделните индивиди и цялата ни човешка общност.

РЕЗЮМЕ

на студия с автор Йорданка Ангелова Стоянова-Тонева „Международни конфликти и икономически деструктивизъм“. - // Годишник на ВСУ, том XIV, 2008, с. 33-58. ISBN 1310-800X

Студията третира един актуален проблем – международния тероризъм и неговите последици, които по същество са с деструктивен характер. Тя е опит да се погледне от различен ъгъл (авторов поглед към тази мащабна проблематика) на промените и процесите в съвременната конфликтология. Нейната идея е да бъде полезна за обучението на студентите от специалностите “Зашита на националната сигурност” и “Международни отношения” като се “пребори” с наложени стереотипни концепции, чрез оригинални тези и идеи, адресирани към международните конфликти и техните специфични измерения.

В своята същност, студията е авторски опит да се представят и характеризират, международните конфликти и последиците от тях, като взаимообвързани, взаимно-обусловени, комплексни и многоаспекти процеси и явления. Типичният аналитичен подход, в специализираната литература, е фокусирането върху даден конфликт и детайлното му представяне и интерпретиране

Първоначално, фокусът в представеното изложение е върху характеристиката, съдържанието и причините за поява и развитието на международните конфликти.

Основната част от съдържанието представя класификацията на международните конфликти, базирана на конкретни критерии и обстоятелства.

Аналогичен е и подходът във втората част на студията - характеризирането и типологизирането на процесите на икономически деструктивизъм.

Стойностна страна на студията е нейната историчност. Това е един пренебрегван подход при съвременния политологически анализ. Неколкократно се акцентира върху приемствеността между конфликтните ситуации в миналото и настоящето.

Заключителната част на изложението разглежда възможността за методологическа приложимост на представения в изложението анализ.

РЕЗЮМЕ

на студия с автор Йорданка А. Стоянова-Тонева и др.
КОНТРАДЕМОКРАЦИЯТА КАТО ГЕНЕРАТОР НА СОЦИАЛЕН КАПИТАЛ В ПОСТТОАЛИТАРНОТО ПРОСТРАНСТВО - / М. Тонев, Й. А. Стоянова-Тонева/. - Годишник на ВСУ-2018, том XXIV с. 68-92, ISSN 1310-800 X

Студията изследва влиянието на контрадемократичните процеси върху възможностите за възстановяване на разрушения социален капитал - по принцип и в частност в бившите социалистически страни.

В случая, терминът „контрадемокрация“ се използва не в смисъла на антидемокрация, а в контекста, в който го употребява Пиер Розанвалон в книгата си „Контрадемокрацията“. Розанвалон разглежда три форми на проявление на контрадемократичните процеси - надзор; гражданско възпиране и мониторинг върху властта и съдебен контрол.

Авторите споделят възгледите на Пиер Розанвалон, че тези три съставки на контрадемокрацията са важно условие за запазване на обществената сигурност и гражданския мир в демократичните държави.

Генеративният потенциал на надзорните власти, според авторите, е логично да се търси в трите аспекта на надзора: бдителност, разобличаване и оценяване. *Първата* – бдителността – се свързва с активна гражданска позиция, с непримиримост към всеки опит да се узурпират и ограничат граждански и личностни права. Тя следва да се възпитава на всички равнища – в семейството, училището, медиите, НПО-тата и дори в казионните учреждения. Бдителността, обаче предполага познание и своеобразно обучение що се отнася до конституционни права, социална и гражданска защита, а също предполага свобода за израз на гражданска позиция.

Създаването на надзорните власти се характеризират от Пиер Розанвалон като „демокрация на надзора“. Счита се, че необходимостта от

надзорна власт възниква още в зората на Френската революция, за да се уравновеси уклона на привържениците на автономна власт, превръщайки ги, според маркиз Мирабо, в „своеобразна фактическа аристокрация“. Три са главните функции на надзорните институции: *бдителност, разобличаване и оценяване*. Новите социални движения, възникнали след 70-те години на XX век, се организират именно около тези три дейности на надзора – бдителност, разобличаване и оценяване. Бдителността се откроява като обща функция на голям брой организации. Новите информационни и комуникационни технологии засилват възможностите на различните обществени групи за надзор, контрол, разобличаване и оценяване и дори създават общо пространство за бдителност и оценяване на света.

Възпиращите форми се възприемат като един нов ефорат на „рефлексивна демокрация“ и се явяват алтернатива, както на праяката демокрация, заплашена от демагогски отклонения - така и на представителната демокрация, която от своя страна рискува да деградира до избора на аристокрация.

Политиката на съдене като контрадемократична дейност визира възможностите, които правните норми дават за отзоваване и привличане под отговорност на политическите лица, които са злоупотребили с властта и гласуваното им от народа доверие.

Пределегирането на доверието, от националните политически елити към тези на общоевропейско ниво - в Европейския Парламент и в Европейската Комисия, и най-вече към регионалните властови елити в контекста на концепцията „Европа на регионите“, е може би един от вариантите да се генерира нов тип социален капитал, основан на интегрален тип доверие и на нова система от институции – наднационални и регионални, в противовес на доминиралите през последните 3-4 столетия национални институции. Това е все още само хипотеза, както показва

бездействието на европейските институции в условията на пандемия. Тя има своите привърженици в ЕС, но има и своите опоненти. Времето ще покаже, дали тази „революционна демокрация на Европа“ , както я нарича Робер Менасе е възможна и постижима.

В студията се налага изводът, че и трите основни форми на контрадемокрация: надзорните органи; формите за гражданско възпиране и съдебният контрол - не само спомагат за възстановяване на доверието в обществото, с което пряко генерират социален капитал, но и допринасят за неговото институционализиране като възстановяват колективизма и граждanskата активност на хората.

РЕЗЮМЕ

на научен доклад с автор: **Yordanka Angelova Stoyanova-Toneva**,
GUIDELINES FOR IMPROVING EDUCATIONAL MANAGEMENT IN
THE REPUBLIC OF BULGARIA – научен доклад на конференцията на
Универзитет у Београду ТЕХНИЧКИ ФАКУЛТЕТ У БОРУ 25-27
september 2020 - IMCSM20; IMCSM Proceedings ISSN 2620-0597 Volume
XVI, Issue (1), (2020) An international serial publication for theory and practice
of Management Science; p. 381-391. <http://mksm.sjm06.com/>; ;
Proceedings_IMCSM20_Issue 1.pdf - Google Диск (индексирана в Web of
Science)

В доклада се разглеждат основни проблеми на образователния мениджмънт в Република България в контекста на членството на страната в ЕС. Откроени са основните ориентири в образователния мениджмънт в условията на пазарно стопанство в Република България.

Проблемите свързани с развитието и усъвършенстването на образователния мениджмънт в Република България запазва своята актуалност през целия период на съществуване и еволюция на българската образователна практика. В първите десетилетия на ХXI век, обаче придобива нови измерения и нюанси. Това обстоятелство налага тенденцията системно да се изучава чуждия образователен и управленски опит в сферата на образованието и съответно, перманентна работа по внедряването на този опит в управленската практика на родната образователна система. Успоредно с това е логично да се работи по осмисляне и обобщение на националния опит в управлението на българските училища. На основата на посочените примери и анализи, в доклада се предлага една принципна рамка за образователен мениджмънт. Идеята е, тя да послужи в бъдеще за дефиниране на различните управленски модели и подходи, които реално да подпомогнат решаването на проблемите, произтичащи от развитието на образователната

управленска практика. Имат се предвид принципи като: законност; контрактност; доходност; публичност на дейността; обществен контрол; държавно регулиране и др.

Интерпретирани са също и основните функции в системата на образователния мениджмънт. Специално внимание е отделено на културологичните аспекти на образователния мениджмънт. Аргументирана е тезата, че съвременните информационни и комуникационни средства предоставят неограничени възможности, които мултилицирани с безкрайния обем информация, споделена в „световната мрежа“, са мощен инструмент за справяне с предизвикателствата на съвременното образование. Направена е обосновка и на обстоятелството, че прилагането на съвременните технологии подпомага и развитието на две ключови компетентности у учениците - дигиталната компетентност и умението за самостоятелно учене. Притежаването им е добра основа в личностното развитие на обучаемите и дава нови възможности за професионална реализация в бъдеще.

РЕЗЮМЕ

на статия „Еко образователен потенциал на градската среда“ от участие в международна конференция със следните библиографски характеристики:

Stoyanova-Toneva, Y. ECO-EDUCATIONAL POTENTIAL OF THE URBAN ENVIRONMENT - 12th International Conference on Environmental Science and Development-ICESD 2021. ICESD 2021 March 10-12, 2021 in Prague, Czech republic. https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2021/35/e3sconf_icesd2021_02005.pdf E3S Web of Conferences 259, 02005 (2021) DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202125905001> (индексирана в SCOPUS)

Изследването аргументира чрез анализ, законодателна рамка и примери непосредствената връзка между пълноценното екологично образование и устойчивата градска и околната среда, които съобразно водещите екологични парадигми са част от концепцията на сигурност, както в Р България, така и в целия ЕС. Формирането на екологична култура е едно от предизвикателствата в образователния процес, която в резултат на грешни решения и некомпетентна политика беше частично пренебрегната. В последното десетилетие, в следствие на редица провокации произтичат екологичните проблеми с различен характер (*климатични промени, пренаселване, бедност, замърсяване и трафик*) , които ясно очертават необходимостта от качествено и различно екологично образование, което да е в унисон с част от основните цели на Програмата за устойчиво развитие до 2030 г., която гласи: „*Градовете и населените места да станат приобщаващи, сигурни, издръжливи и устойчиви*“. Такава перспектива е възможна само с ясна национална стратегия и подгответен човешки капитал.

Актуалността на посочените процеси поставят пред образователните институции изключително сериозни – *цели, задачи, методи, подходи, средства (действия)*. Търсенето на нови, различни и непознати до

момента педагогически похвати и алтернативна среда са целенасочено избирани, без да се отрича традиционния педагогически опит.

В основната си част изследването акцентира върху потенциала на различните градски пространства, които се превръщат в естествена обучителна платформа, предлагайки нетрадиционни образователни подходи за преподаване извън „класната стая“ и аудиториите. Тази форма на преподаване, макар и сериозна като провокация за образователната система, се превърна в единственото, адекватно решение в периода на Ковид кризата. Пандемията провокира реализирането на нови проекти и модели за екологично възпитание и се превърна в своеобразен тест за креативност на участниците в този двустранен процес.

В статията, последователно са систематизирани основните цели на екологичното образование в Република България. Специално внимание е отделено на основните понятия, които свързваме с екологичното образование: *екологична грамотност; екологично съзнание; отговорно отношение към околната среда; екологична култура; екологична етика*.

Проследена е в ретроспекция ролята на градската среда и конкретни „места от всекидневието“ за образованието и възпитанието на поколенията в различни исторически епохи. Смисълът на тази връзка не е продукт на съвременната епоха и култивирането у подрастващите на естетически вкус, култура и екологично съзнание е необходимото завръщане към един познат педагогически модел за учене чрез преживяване.

През последните няколко десетилетия интересът към образованието чрез градска среда е подчертано увеличен и много професионалисти като философи, психолози, архитекти, педагози, природозашитници и др. се опитват да дефинират пряката връзка на младите хора с града, който обитават и тяхната роля за формирането на т. нар. устойчиви градове. Организации в различни страни по света създават мрежи на местно, регионално, национално и международно ниво, с цел да се разшири

разпространението на този вид образование. Едновременно с това световни организации като ЮНЕСКО, Организацията на обединените нации и Международният съюз на архитектите инициират проекти, които подкрепят различни дейности свързани с пълноценното екологично образование. С такива инициативи се ангажират училища, библиотеки, музеи, университети, камари на архитектите, екологични организации и всички хора, които вярват в смисъла на тази идея. Страни като Австрия, Финландия, Германия, Швеция, Великобритания и САЩ са едни от водещите участници в този процес с вече установени успешни програми.

Добри примери за подобни образователни практики могат да бъдат наблюдавани в страни, където държавата подкрепя такъв тип образование.

Според изследваните примери, дейностите свързани с екологично образование на деца и младежи в реална градска среда могат да бъдат класифицирани като: 1) проекти в училища, образователни институции и в извънкласни сдружения и организации; 2) участия в акции на природозашитници 3) организирани образователни маршрути в града; 4) провеждане на събития на регионално и национално ниво като форумът „Да изчистим България за един ден“. Посочени са позитивни практики и инициативи, които успешно се реализират на територията на нашата страна.

Налага се извода, че култивирането у подрастващите на почит към природата и съзнание за смисъла на целенасочената, защитна човешката дейност е основна цел на екологичното образование.

Процесът на размисъл, свързан с устойчивата градска среда и нейният еко образователен потенциал, представлява предизвикателство и източник на вдъхновение не само за педагогите, но и за всички фактори и институции, отговорни за пълноценното и перспективно планиране на местно, регионално, национално и европейско ниво. Очаква се в бъдеще

Националната програма за развитие България 2030¹ и Планът за възстановяване и устойчивост на Република България от февруари 2021г.² да дадат нов тласък на екологичните аспекти на националната сигурност на Република България. А това несъмнено ще рефлектира върху цялостната концепция за екологично образование на подрастващите.

¹ National Development Program "Bulgaria 2030" (Национална програма за развитие „България 2030“)
<https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1330>

² National Recovery and Resilience Plan of the Republic of Bulgaria (2021)
<https://www.bing.com/search?q=National+Recovery+and+Resilience+Plan+OF+THE+REPUBLIC+OF+BULGARIA&aqs=edge..69i57.14364j0j1&pglt=547&FORM=ANCMS9&PC=U531>

РЕЗЮМЕ

на статия „Културно-исторически и образователни ресурси на селските райони“ от участие в международна конференция със следните библиографски характеристики:

Stoyanova-Toneva, Y. CULTURAL-HISTORICAL AND EDUCATIONAL RESOURCES OF RURAL AREAS International Conference “Agriculture for Life - Life for Agriculture” – 3-5 June 2021 Bucurest //Journal "Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development", Vol.21(2)2021 which will be displayed by the end of June 2021 on the web site: <http://managementjournal.usamv.ro/index.php/scientific-papers/current>. –c.629-636 Volume 21, Issue 2/2021 PRINT ISSN 2284-7995; E-ISSN 2285-3952 (индексирана в Web of Science)

В статията е аргументирана необходимостта от преоткриване на културно-историческите и образувателни ресурси на селските райони, като възможна перспектива за тяхното социално и икономическо развитие и фактор за социална устойчивост в условията на криза - икономическа и духовна.

В хода на изследването са систематизирани причините за съществуващата и задълбочаваща се криза в селото. *Обобщено*, селските райони в България се характеризират с изостаналост в икономически, социален и културен аспект, застаряващо население, нисък жизнен стандарт на живот, влошена инфраструктура и произтичащите от това негативи. Това е резултат от обективно протекли процеси, посочените фактори, и не на последно място от подценяването на последиците от тези негативни тенденции.

Тези райони остават уязвими в условията на непостоянен климат и често са зависими от финансовата подкрепа от ЕС или местни политики за подпомагане.

Процесът на урбанизация променя съотношението между градовете и селата във всяка от развитите държави в света. Тенденциите са към намаляване на селските райони, което очертава риска от унищожаване на една специфична, социално-нормативна култура, носеща белезите на съхранените през годините традиции, обичаи, ритуали - характерни за селото.

В текста са предложени варианти за позитивна перспектива за селските райони. Един от тях е свързан със специфичните географски и природни особености на всеки район, което предпоставя формирането на специфични занаяти в миналото, чиято автентичност се съхранява и до днес, чрез създадените етнографски комплекси в много райони на България, привърнали се в основа за развитие на селски туризъм.

В хода на изследването е използван сравнителен и динамичен анализ, литературен обзор, преглед на законодателни рамки и официални документи на институциите. Предложена е методологична рамка за оценка на потенциала на селските райони, чрез която заинтересованите субекти и институции могат да преоткрият посочените ресурси.

На базата на направения теоретичен и емпиричен анализ се правят следните **заключения**:

Първо, културно-историческото наследство, притежава потенциал да се превърне в успешен инструмент за социално и икономическо развитие на селските общности. То е платформата за развитие на туризма в селските райони чрез възраждане на една самобитна материална и духовна култура, която като народ ни свързва с „корените“ на специфичната ни социално-нормативна култура и народопсихология.

Второ, тези райони имат не само културно-историческо значение за поколенията, но притежават и образователен потенциал. Инвестицията в създаването, поддържането и развитието на учебни бази – обслуждащи интересите на различни образователни институции (училища, колежи,

университети) е необходима перспектива, която подпомога обучението и е шанс за възраждане на селските райони като автентични терени за културни и образователни цели. Пълноценната квалификация, образование и практика на студенти и ученици в областта на ветеринарната медицина, зоотехниката, агрономството, етнография, фолклор и др. е предпоставка да се инвестира в поддържането и развитието на селските райони.

Завръщането към селото и оценяването му като потенциално значим сектор е стратегически приоритет не само на ЕС, но и на всяка една държава, която цени миналото си, но и мисли за бъдещето си.

РЕЗЮМЕ

на статия с автор: *Йорданка Ангелова Стоянова - „От ОЗНА/УДБ-а към Управление за сигурност и контраразузнаване в Р. Македония“*
// Македонски преглед, Год. XXXIX, кн. 3, 2016, с. 29-46. ISSN 086-2277

Изследването, представено в статията проследява зараждането и еволюцията на системата за сигурност на Народна Република Македония в периода от 1944 г., когато тя е включена в състава на югославската федерация, до краха на това обединение през 1992 г. От друга страна, в статията се разглеждат и опитите за реформи на тези структури след създаването на Република Македония през 1992 г., когато страната тръгва по пътя на своето самостоятелно съществуване.

През периода 1945-1991 г. НРМ/СРМ е една от съставните югославски републики, която напълно е под опеката на съюзните федеративни органи и институции. Югорепубликата няма възможности за формиране на собствена вътрешна и външна политика и за собствени въоръжени сили, които могат да идентифицират нейните автономни структури. На републиканско ниво системата за сигурност има ограничени функции и предимно локални задачи, а на ниво съюзна Югославия тя е добре изградена и успява пълноценно да функционира и да защити устоите на режима на Йосип Броз Тито и на неговите наследници.

Тоталитарният политически режим има определена роля при създаването на структурите за „безбедност“ на Народна република Македония (Социалистическа република Македония до 1991 г.). ОЗНА/УДБ-а (държавната сигурност на Югославия) е фокусирана върху формирането на единна социалистическа югославска идентичност, която носи наднационален характер. Комунистическата партия в лицето на СЮК/СКМ е основният обединяващ фактор и стожер на федерацията и

републиката. На нейно разположение и под нейното идеологическо и политическо ръководство се намират силовите държавни органи и структурите за сигурност (армия, полиция, тайните служби, съдебната система и граничният контрол).

Еволюцията на тези структури е в пряка зависимост от обществено-политическите промени и от всеки последващ конституционен проект във Федеративна Югославия. Резонно е тези промени да водят до изменения и преструктуриране на службите за сигурност на федеративно и на републиканско ниво.

Целенасочената антибългарска политика на службите за безопасност в НРМ/СРМ създава сериозна заблуда по отношение на реалните заплахи относно безопасността на страната. В своя стремеж да преследва населението с българско етническо самосъзнание македонските служби за сигурност „проспиват“ зараждащата се инвазия на албанския етно-политически фактор.

Тази продължителна тенденция определя характера на действията на ОЗНА/УДБ-а на територията на НРМ/СРМ и извън нея. Тези действия могат да се определят категорично като репресивни, центристки и ксенофобски.

През 1991 г. се провъзгласява Република Македония, но вече като проформа (квази) независима страна, която е избрала „демократичен“ път на развитие. В сравнителен план се наблюдава аналогичен държавно-творчески процес на този, който се реализира след 1944 г.. Налице са същите процеси, но осъществени в различни исторически периоди и при разнородни условия.

След 1991 г. системата за сигурност на Република Македония се изгражда институционално и кадрово в условията на плътна приемственост със структурите на сигурност на „Титова Югославия“. Като се спира на установените тоталитарни модели на системата за сигурност в

Република Македония, авторката прави извода, че определянето на нейните приоритети и интереси изостава спрямо новите обществено-политически реалности, както и спрямо измененията на ценностите, и интересите на страната, което става причина за кризата през 2001, и последвалият я Охридски договор през есента на същата година.

Редица фактори показват, че след 1990 г. и до наши дни репресивният характер на службите за сигурността на Република Македония не се е изменил. Начините за заплаха, преследване, предизвикване и натиск спрямо неудобните на властта хора, илюстрират непълноценно реализираните реформи на тези структури.

Постоянното напрежение в страната, острата политическа криза, а също и нововъзникващите рискове, и заплахи (като например бежанските вълни), които стоят пред сигурността са реално доказателство за необходимостта от срочни, и адекватни реформи в системата за сигурност на Република Македония.

РЕЗЮМЕ

на статия с автори: *Йорданка Ангелова Стоянова-Тонева и др.* **ЕТНО-КУЛТУРНИ ПРОБЛЕМИ НА СОЦИАЛНАТА, СТОПАНСКАТА И ОБРАЗОВАТЕЛНА ИНТЕГРАЦИЯ НА РОМИТЕ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ / Й. Ангелова Тонева, Младен Тонев // Устойчиво развитие, 2021, бр. 3, с. 42-50. ISSN 2367-5454 (on-line)**

В статията се разглеждат проблеми, които в исторически и в политико-икономически аспект възникват в процеса на интегрирането на представителите на ромската общност в Република България. Прави се подробен политико-икономически анализ на трансформациите в традиционните занаяти на ромите в България в предходни исторически епохи, както и в по-ново време. Сравнителният анализ обхваща времето преди и след Освобождението на България, а също процесите и проблемите произтичащи от съжителството на ромите с другите етноси в България, в годините на тоталитаризма и в посттоталитарния период.(след 1989 г.)

Проблемите с интеграцията на ромската общност в Република България могат да се определят като permanentни, защото имат не десетилетна, а вековна история. Ромите на територията на днешна България съжителстват с другите етноси в страната – българи, турци, арменци, евреи, власи, каракачани, арнаути, гагаузи, татари и др. действително от векове. Това съжителство изобилства както с примери на етническа толерантност и културна симбиоза, така и с немалко случаи на етнически, религиозни и социални конфликти. За разлика от другите етноси, които са по-диспергирани в урбанистичен план в градовете и селищата в Република България, за ромите е характерно нещо като урбанистично капсулиране в определени градски райони и известна компактност като местообитания, особено в големите градове.

Специфичното при ромите, за разлика от някои от другите етноси, живеещи в България е, че те взаимно се подкрепят и поддържат и предпочитат да живеят на компактни маси, особено в градовете. Почти всеки български град има своята „циганска махала“, а в някои градове има дори по няколко такива махали. Тази урбанистично-поведенческа и социално-комуникационна особеност при ромите е продуктувана от изолацията и от неприемането им на равна нога от страна на другите етноси в България, поради разликата в културата, менталитета, традициите, обичаите и най-вече поради разликата в начина им на живот.

В контекста на членството на Република България в ЕС се реализират множество проекти и програми, официално прокламиирани и пропагандирани като планове, мерки и действия за интегрирането на ромите. Преживяхме „десетилетието на ромското включване“, в политическия живот в България се появиха фондации и политически формации, които се ангажираха с представителство и със защита на интересите на ромите от типа на „Еврома“ и др. подобни. Ромската интеграция се оказа добра „хранилка“ за немалко неправителствени организации през целия период на прехода, преди влизането на България в ЕС и след като страната стана член на голямото европейско „семейство“. Резултатът от три десетилетия, планове, проекти и програми може да се оцени като „нулев“ на този етап. Ако се наблюдава подобрение в качеството на живот при някои ромски фамилии, това е резултат от факта, че част от ромите използват възможността да мигрират зад граница (предимно в по-развитите западни страни) и да поддържат финансово и материално част от близки и роднини тук, на територията на Република България.

Европейският мониторинг е формален и в тази посока – интеграцията на ромите почти липсва. Ромските проблеми се неглижират и от властта в България. Представителите на тази общност се възприемат

като електорат, който успешно обслужва избора на една или друга политическа партия. Ромите са тези, които осигуряват основното количество „купени гласове“ на почти всички избори през последните 30 години. Това обстоятелство на практика е пагубно. Властта си затваря очите за всички негативи в поведението на ромите – кражби на ток и вода, незаконно строителство, самонастаниване и самоуправство в чужди имоти и собственост, дребните обири, джебчийството, телефонните измами и други аспекти на това, което бихме определили като девиантно поведение. Липсата на адекватна държавна политика допълнително стимулира наглост и агресия от страна на ромите към другите общности. Реципрочно, така се поражда висока степен на неприемане и нетолерантност от страна на българи, турци и други етноси, които са също граждани на Република България.

В статията се предлагат мнения, оценки и тези на авторите, които акцентират върху необходимостта от по-активна и по-мотивирана образователна интеграция на представителите на ромската общност в България, като необходимо условие за бъдещата ѝ интеграция в стопански, политически, културен и социален план, чрез запазване на позитивните образци и традиции на ромската култура и изкуство, а също на уникалните форми и достижения на старите ромски занаяти.

РЕЗЮМЕ

на научен доклад с автор: *Йорданка Ангелова Стоянова Тонева „Сътрудничеството между Шуменската народна библиотека и Ориенталския отдел на Софийската народна библиотека в края на 40-те години“.* - // Сб. Научни трудове ВВУАРВО “П. Волов”.- Шумен, Част III, Шумен, 1999, с. 107-113. ISBN 954-9681-03-5

На базата на една активна кореспонденция между Софийската народна библиотека и Регионалната библиотека в град Шумен, (създадена през 1922 г. по инициатива на Стилиян Чилингиров), в края на 40-те години на XX век, в доклада се проследява опита за създаването на регионален фонд за съхранението на документи от Османския период в шуменската регионална библиотека. Инициатор на изграждането на втори републикански фонд с османски и исламски архиви и документи е Ориенталския отдел на Софийската народна библиотека.

Анализът на кореспонденцията и спомените на участниците в тази инициатива, очертават три основни проблема, които се дискутират епистолярно и за които архивните документи носят информация.

Първият проблем е свързан със самото създаване на Исламския отдел към Шуменската библиотека. Целта на такова обособено звено е да издирва, да съхранява и архивира турски и арабски книги и ръкописи, каквито могат да се намерят в джамии, мюфтийства, тепета, религиозни общини и в частни лица.

Вторият проблем произтича от опита да се уреди подходяща материално-техническа база за Исламския отдел. Организацията на подходящо помещение в сградата на библиотеката (в този период – края на 40-те години библиотеката се помещава в сграда, която е различна от днешната) и съответната техниката за поддържане на изискваната температура, влажност и чистота на въздуха са необходими условия за

обособяване на звеното - Исламски отдел. И не на последно място - кадровото осигуряване с библиотечни специалисти и архивисти, които притежават съответната езикова и професионална компетентност.

Третият проблем, изключително важен, откряващ се в кореспонденцията е свързан с бюджета и статута на Исламския отдел.

На 18.02.1947 г. е назначен първия завеждащ на Исламския отдел в Шуменската библиотека - Осман Сейфула. Неговото възнаграждение е било в размер на 250 лв., първоначално изплащано от шуменската община, а в последствие от Софийската народна библиотека.

Тогавашният директор на Шуменската народна библиотека – Васил Класанов, в свой отчет от това време отбелязва, че за отчетния период в отдела са постъпили 308 печатни книги, 297 ръкописни книги и много други архивни материали, като част от тези документи засягат и въпроси, относящи се до личности и процеси от българското Възраждане.

Сред по-ценните издания, съхранявани в отдела през 1948 г. – началникът на отдела Осман Сейфула посочва заглавия като *Бюстани Сади и Дивани Хафъз*.

През 1950 г. Осман Сейфула е заменен от Сюлейман Мемишев, който оглавява Исламския отдел на Народната библиотека в Коларовград (тогавашното название на град Шумен).

Докладът завършва с идеята научно-изследователската дейност и в двата исламски отдела, в София и в Шумен да продължи и в перспектива. Несъмнен е приносът на тези специфични за библиотечното дело в България подструктури – Ориенталския отдел на Народната библиотека в София и Исламския отдел на Регионална библиотека „Стилиян Чилингиров“, гр. Шумен - за обогатяването на културно-историческото наследство на страната.

РЕЗЮМЕ

на доклад със следните библиографски характеристики:

Ангелова, Й. Обувката в средновековната ни етнокултура // Научни трудове ВВОУ “В. Левски”- В. Търново, 54, 1997, с. 210 –217. ISSN 0861-0312.

Настоящото изследване е опит за ретроспективен анализ на обувката като предмет на средновековната ни етнокултура. В българската етнографска литература преобладават изследванията свързани с народния костюм, но липсва такова, чийто фокус е обувката и нейните модификации през етнокултурната ни история. За целта на изследването са използвани археологически, исторически, писмени (пътеписи, мемоари, изследвания), образно-художествени (стенописи, миниатюри и др.) и етнографски сведения и материали. Възрожденския период е предмет на изследване от автора в друга публикация, която доразвива и допълва представата ни за еволюцията на обувката в една по близка до нас епоха.

Историята на българската обувка пряко зависи от тенденциите в развитието на костюма (не само българския) и се обуславя от характерната за всяка епоха социално-нормативна култура, от икономически условия и политическите нагласи, които предопределят белезите на материалната ни култура.

Като предмет на българската етнокултура, обувката е носител на информация за различните културни влияния през вековете, за творческия потенциал на българина и неговите естетически вкусове. Илюстрира социалната принадлежност и поведение на человека от средновековието, явява се белег за съсловно различие, познак за етническа принадлежност.

Посочените в публикацията примери и препратки доказват авторовите тези и представляват съществен принос в изследванията, свързани с етнокултурната ни история.

РЕЗЮМЕ

на научен доклад с автор: *Йорданка Ангелова Стоянова-Тонева*
„Промените в традиционната библиографска дейност след
автоматизирането ѝ (из опита на НБ “Ст. Чилингиров” – Шумен)“ /
Йорданка Ангелова. // Библиотеките през новото хилядолетие – свободен
и равен достъп до информация: сборник с доклади на IX национална
научна конференция на СБИР с международно участие (1-3 юни 1999 г.) –
София, 1999, с. 96 – 99. ISBN 954-9637-04-1

По своя характер библиотечно-библиографското обслужване се формира като непрекъснато развиваща се и динамична система. Задачите и функциите на тази система се променят и еволюират в зависимост от икономическата, социалната, демографската и културната ситуация в съответния етап от развитието на обществото.

Новите информационни и комуникационни технологии все по-активно определят бъдещето на модерната библиотека – да бъде информационен център и свързващо звено между потребителите и научната информация.

В доклада е презентирана автоматизацията на библиотечно-библиографското обслужване в Регионална библиотека „Стилиян Чилингиров“ – гр. Шумен. По-конкретно, анализирани са различните бази данни, използвани в библиотечно-библиографското обслужване на специфичните категории читатели и потребители на библиотеката – дипломанти, аспиранти, преподаватели, научни работници, ученици и студенти, граждани на град Шумен и региона.

Специално внимание е отделено на автоматизирането и процеса на архивиране на библиотечна информация. Като най-значим се разглежда архивът на писмено-библиографските справки, който се поддържа автоматизирано с цел улеснение на потребителите.

Автоматизирането на краеведската дейност е също етап от цялостната автоматизация на библиотечно-библиографските процеси.

В заключение, в доклада се прави извода, че Интернет ресурсите ще компенсират в бъдеще намалените библиотечни възможности на фондовете, предизвикани от кардиналните обществени промени в края на XX век., което категорично рефлектира и върху управлението и статута на институцията библиотека. Благодарение на Интернет-технологията се разчупват ограниченията на собствения фонд, на собствения каталог и на собствената база данни на конкретната библиотека. В тази насока надеждите на библиотечните специалисти се свързват с проекта за Национална автоматизирана библиотечно-информационна мрежа (НАБИМ).

В съвременни условия все повече библиотеки използват потенциала на Глобалната информационна мрежа и НАБИМ за целите на качественото и ефективно информационно обслужване.

РЕЗЮМЕ

на научен доклад с автори: *Йорданка Ангелова Стоянова-Тонева и Валя Георгиева „Реформите в Япония след Втората световна война – основа за икономически подем на страната“.* /Й. А. Стоянова, В. Георгиева. // Сб. Научни трудове на ВВУАПВО “П. Волов”, Част IV: Обществени науки, Шумен, 1999, с. 219-223. ISBN 954-9681-04-1

В доклада се разглеждат особеностите на икономическото развитие на Япония в периода след Втората световна война. Краят на Втората световна война оставя Япония само с 9,0 % от довоенното промишлено производство и с 36,6 % от производството на потребителски стоки от периода 1936-1937 година. Основен фактор за следвоенните реформи в Япония е новоприетата *Конституция от 1947 г.* Конституционният текст реално е превод на Конституцията на САЩ на японски език, но със съответните корекции, произтичащи от типа държавно устройство на Япония, която е парламентарна монархия.

Друг важен фактор за следвоенното възстановяване на японското стопанство е *селскостопанската реформа*, която се отразява позитивно върху доходите на фермерите и води до повишаване на вътрешното потребление.

Не маловажна и *реформата в профсъюзите от 1945 г.*, която увеличава за кратко членската маса на японските профсъюзи. От 41,5 % от заетите работници и служители в страната през 1946 г. - на 55,8 % през 1949 г.. В доклада на Организацията за икономическо развитие и сътрудничество от 1975 г. се посочват три фактора за „японското икономическо чудо“ в следвоенния период: *доживотната трудова заетост; системата на заплащане по старшинство и корпоративните профсъюзи.*

Голямо значение за този следвоенен подем има и дезинтеграцията на предвоенните финансово-промишлено-милитаристични групировки известни като „Зайбацу“. Най-големите такива групировки са Мицуи, Мицубиши, Сумитомо и Яшида, които заедно с още 6 други мегаструктури контролират около 50 % от японската предвоенна икономика. Окупационните власти вземат мерки за разпускане на старите „Зайбацу“, с което дават път на нови инвеститори и предприемачи от типа на Ичииро и Хонда да стартират успешен бизнес и да заемат освободилите се пазарни ниши. През 60-те години на XX век част от старите „Зайбацу“ се преучредяват и бързо възвръщат старите си позиции, но вече в нови бизнес-мрежи, които стават известни като „Кейрецу“.

Счита се от изследователите, че окупацията на Япония от САЩ в края на Втората световна война изиграва положителна роля за развитие на японската икономика, защото ускорява редица демократични реформи, а също освобождава японската предприемчивост и жизненост.

Практиката показва, че подобно на събитията след епохата Мейдзи, когато Япония под външен натиск се отваря за външния свят и за кратко време догонва най-развитите в света държави, след Втората световна война тя успява да повтори това ускорено развитие отново под външен натиск и да се нареди сред водещите икономики в света в края на XX век.

РЕЗЮМЕ

на научен доклад с автори: *Йорданка Ангелова Стоянова-Тонева и Катя Енчева Раличкова “Европа” по рафтовете на една българска градска библиотека в края на XIX век /щрихи от изграждането на фонда на Варненската градска библиотека 1887-1900/ Й. Ангелова, К. Раличкова.* // История. Общество. Религия: Посветен на 30 годишнината на ШУ “Епископ Константин Преславски”, Шумен, 2003, с.188-198. ISBN 954-577-151-8

Представената публикация изследва пътищата за проникване на европейската литература и преса във Варна в следосвобожденска България и по конкретно – в периода от 1887 -1900 г. Анализът е направен на базата на статистически анализ на библиотечния фонд на Варненската регионална библиотека и илюстрира процеса на приобщаване на българското общество към европейската култура след Освобождението.

През този период Варна е мултикултурен град с малко българско население. През 1880 г., по времето на първия варненски кмет след освобождението – Михаил Колони - българите във Варна съставляват само 7 % от цялото население на града.

Първите периодични издания, които пристигат във Варна са регистрирани още в предосвобожденския период. Към създаденото през 1871 г. българско читалище функционира и малка читалищна библиотека, създадена от дарения на български и чужди граждани. Според очерка на Добрин Василев от 1939 г., във Варненската книжевна дружина, през 1885 г. се получават само 4 руски, 7 френски и няколко други чуждестранни издания.

Специален закон, приет през 1886 г., задължава българските общини в Княжеството да създадат библиотеки там, където няма държавни такива. По силата на този закон Варненската книжевна дружина е предадена на

Варненската община и нейния фонд полага основите на Варненската библиотека. От този момент комплектуването на библиотечния фонд е важна част от културната и финансова политика на общината.

От изворите се вижда, че в изследвания период Варненската библиотека води оживена кореспонденция с редица руски, френски и с други чуждестранни издателства, както и с редица частни лица. Много активни са връзките с френските издателства „Жарден“ и „Арт франс“.

Интересна е кореспонденцията между библиотеката и петербургския книжар и издател М.М. Тимофеев, собственик на книжарница „Новое время“. Той изпраща на варненската библиотека не само рускоезични издания, но и книги и периодика на други чужди езици.

Изследователите споделят разочарованието си, че за дълъг период от време, близо 13 години след създаването си, библиотеката във Варна няма инвентарни книги и е трудно да се направи прецизен статистически анализ на чуждоезичните издания. За този период се ползва главно информацията на Варненски общински вестник, който публикува информация за новопостъпилите книги и издания във фонда на библиотеката.

В първия каталог на Варненска библиотека от 1888/1889 г. литературата е разпределена по свободно съставени раздели. Няма информация за година на издаване, местоиздаването и езика, на който е издадена дадена книга.

Вторият каталог на Варненската библиотека от 1894-1895 г. е попълен и по-качествен. Книгите са систематизирани по азбучен ред и са разпределени в 18 отдела според Бейкъновата класификационна система. Първият систематизиран каталог включва 382 печатни издания от чужди автори и 31 заглавия на чужда периодика. От посочените 3382 заглавия – 290 са в оригинал. Сред тях са 167 руски издания и 70 френски. Определено изданията на руски и френски език доминират през този

период. На английски език в библиотечния фонд са само драмите на Шекспир и романите на Чарлз Дикенс.

Очевидно през изследвания период европейските идеи, европейската научна мисъл и художествени произведения достигат до варненската читателска публика предимно на руски и френски език. Това са основните канали на влияние върху културното развитие на българската общност във Варна, които създават благоприятна атмосфера за европеизирането на града.

РЕЗЮМЕ

на статия с автори: *Йорданка Ангелова Стоянова-Тонева и др.*
, „Политикономически профил на българската емиграция в началото на XXI век“. - /М. Тонев, Й. Ангелова Стоянова-Тонева // България в Европейския съюз – Сборник доклади от Юбилейна научна сесия на ВТУ “Св. Св. Кирил и Методий” и ИИ при БАН, София: Горекс Прес, 2007, с. 142-152. ISBN 978-954-616-185-7

Статията представя данните от авторово социологическо проучване на 68 респонденти – български емигранти. То няма претенции за представителност на данните, но в илюстративен план дава възможност за анализ на процесите и тенденциите, характеризиращи българската емиграция. Специално внимание е обърнато на парадоксите свързани с българската емиграция през първите десетилетия на XXI век.

Причините и мотивите за емиграция, които респондентите посочват са разнообразни, но обобщено могат да бъдат класифицирани в три групи: 1/ липса на работа или възможност за развитие – посочват 19 анкетирани; 2/ стремеж към по-високо качество на живота – посочват 45 анкетирани; 3/ с цел учене – 4 анкетирани. Това разпределение е показателно, че в извадката са попаднали сравнително малък брой млади хора.

Конкретно за парадоксите на българската емиграция в началото на настоящия век: Парадоксално е, че *при липсата на стойностен човешки капитал вътре в страната, предимно образовани хора напускат България*. При постоянно заявяваният недостиг на качествени, компетентни и подгответи кадри, както за частния така и за публичния сектор е учудващо, че липсва държавна политика за задържане на образованите и качествени кадри. Бедната и относително изостанала в много отношения България, реално подготвя със средствата на своите данъкоплатци квалифицирани хора за богатите европейски и североамерикански страни.

В повечето страни по света преобладава временната емиграция. Милиони азиатци, африканци, латиноси и граждани на страните от района на Тихия океан живеят и работят в страните от “първия свят”, но основно като временно-пребиваващи. Малко от тях са с нагласата и желанието да останат завинаги в развитите страни. Най-често целта е по-висок доход за издръжка на многолюдните семейства в собствените им страни. При

българите също доминира този тип емиграция, според мнението на авторите. В извадката, обаче, преобладава броя на решилите да емигрират завинаги, т. е. постоянно пребиваващите зад граница. Ако хипотетично приемем тези данни за представителни, ще тряба да регистрираме още един парадокс свързан с българската емиграция – *стремеж към етническо дезинтегриране и към интегриране в приемните чужди общества* – главно европейски и североамерикански.

Една от характерните черти на българската емиграция е свързана с този стремеж към интегритет и стремеж за прекъсване на българските корени. Малко са емигрантите-българи, които живеят в компактни общности и пазят езика и традиции ни / основно в Канада, но и там са изключение/. В повечето случаи българите се размиват сред местните и се стремят към интегриране за разлика от компактните маси китайци, индийци, пакистанци, мароканци, алжирци и др. живеещи в големите западни градове и неподдаващи се на какъвто и да е интегритет години наред. Това се потвърждава и от други публикации.

Повечето емигранти, които напускат страните си, се самоопределят като бедни. Такава е констатацията и на официалната статистика. За България отново имаме частен случай. Поради ниското равнище на доходи от България имигрират главно тези, които се самоопределят като заможни /богати/. В случая данните за самоопределилите се като “богати” и “заможни” могат да се приемат за представителни, защото не са манипулирани от външна намеса и са изцяло самопреценка и себе-усещане на респондентите. От изследваните респонденти като “богати” се самоопределят 40 души /58,8 %/, а като “бедни” 28 души /41,2 %/.

От представените данни се открояват две констатации:

Първата е: В настоящия момент в Република България липсва ясна, концепция или стратегия за задържане и развитие на националния “човешки капитал”. Като резултат - страната напускат предимно знаещи и можещи български граждани, такива които са “конвертируеми” в глобален план. Нещо повече, те я напускат завинаги, нерядко с омерзение и с дълбоко стаена омраза. Това е почти сигурна гаранция, че трудно ще очакваме техните деца и потомци да се самоопределят като българи, дори и да живеят в Обединена Европа. Още по-малко можем да очакваме от тях помощ за никаква българска кауза. Накратко това е невъзвратима и невъзстановима загуба на “човешки капитал” за България. Няма как да не се отбележи, че този процес на миграция, с такива характеристики има

пряко и индиректно негативно влияние върху националната сигурност на Р България.

Втората констатация е, че в годините на българския преход не е направено нищо целенасочено и управляващият елит няма никаква визия как може да се възстанови унищожения в тоталитарния период социален капитал. Именно неговата липса е “неосъзнатия” мотив за емиграция на голяма част от българските граждани. Тези 45 души от общо 68, които с една или друга формулировка са декларирали стремеж към по-високо качество на живота, всъщност търсят начин да компенсират недостига на “социален капитал” в България, а също липсващите ред и законност, неработещите институции, загубеното доверие в обществото и в бизнес-средата.

РЕЗЮМЕ

на научен доклад с автор: *Йорданка Ангелова Стоянова*, „Библиотечно - библиографското обслужване на специалистите във века на информационните технологии“. - // Сб. Морски научен форум, Том 4. Хуманитарно обучение и възпитание: ВВМУ “Н. Й. Вапцаров” - Варна, 1998, с. 460-467. ISSN 1310-9278

Във века на информацията, която се превръща в най-ценен ресурс, библиотеките са призвани да бъдат медиатор между специалистите и научната информация. Това не изключва и основните им функции - на популяризатори на националното и световно книжовно наследство и на културно - духовни средища. Особеното в дейността на библиотеките е новата им роля във века на информационните технологии. Приоритетно - различните аспекти при автоматизиране на библиотечно-библиографското обслужване и нивото на дигитализация на информационния масив. В доклада се презентира новата „Интернет-култура“ в библиотечно-библиографската дейност. Съвременните библиотеки, според автора, се превръщат в гигантски информационни бази данни, в своеобразни „банки на информация“ и това постепенно променя тяхната роля и техните функции в началото на XXI век.

Независимо от обновените механизми за управление на библиотеките като институции и новите информационни парадигми, библиотечно-библиографското обслужване на специалистите и потребителите остава основна, главна функция на съвременните библиотеки, независимо от степента на електронизация и компютъризация на библиотечната дейност. Интернет пространството като алтернативна информационна система не може да замени компетентния специалист, който има квалификацията да селектира и обработи масив от информация в удачен за ползване вариант. Новите електронни, пълнотекстови бази

данни са прекия достъп на потребителя до квалитетни публикации и именно в симбиозата между традиционното библиотечно обслужване и новите технологии трябва да се търсят проекциите на „идеалната библиотека“. Независимо от технологичните достижения в областта на библиотечното дело, съвременната библиотека си остава онзи свещен храм на знанието с утвърдената от хилядолетия мисия да съхранява и препредава човешката мисъл и опит.

Една от слабостите на регионалните библиотеки, цитирана в доклада, е фактът, че техният фонд е универсален и слабо адаптиран към специфичните потребности на тесни специалисти и студенти. За такъв тип потребители в помощ са специализираните научни библиотеки, университетските фондове и ресурсите на различен тип институции.

Досегашните критерии за качествата на една библиотека – широта, мащаби, пълнота на библиотечния фонд, както и адекватния справочния апарат, се оказват непълни в новите условия на динамично развитие на информационните технологии и тенденциите за комплексна дигитализация на библиотечните ресурси.

В доклада се аргументира налагашата се в специализираната литература теза, че е нужен нов подход в управлението на библиотеките като институции, а също и към информационното обслужване на специалистите, изискващи задоволяване на индивидуалните им, тясно специализирани информационни потребности.

Друг проблем, интерпретиран в изложението, е липсата на координация в библиотечно-информационния сектор на териториално, национално и международно ниво. По-конкретно е визиран процесът на изграждане на национална автоматизирана библиотечно-информационна мрежа (НАБИМ). Идеята включва изграждането на мрежа, която да събира и предлага информация в три режима: *телекомуникационен, на технически носител и на книжсен носител*.

В доклада подробно е разгледано развитието на НАБИМ през първите шест години от създаването й. Отчетени са както постигнатите успехи в динамичното развитие на мрежата, така и проблемите, с които се налага да се справя дългосрочно.

В заключителната част на доклада е направен обзор за ролята и мястото на Интернет мрежата в библиотечно-информационната дейност и необходимостта от перманентното повишаване на квалификацията на библиотечните специалисти. Обръща се внимание на необходимостта да се реабилитира статуса им в обществото, както чрез институционалната подкрепа за тяхното развитие и усъвършенстване, така и чрез адекватното заплащане на техния труд. В тази връзка се прави препратка към статуса на библиотекаря в Александрийската библиотека. Той е имал титлата „братовчед на царя“ и правото, успоредно с владетеля, да бъде възпитател на неговите деца. Разбира се, тази позиция е била повече почетна, отколкото действителна, но тя свидетелства за високия обществен статус на тази длъжност в античността.

РЕЗЮМЕ

на статия с автори: *Йорданка Ангелова Стоянова-Тонева* и др. „**Финансовата грамотност и финансата култура в народопсихологията и традициите на българите**“. - / М. Тонев, Й. Ангелова // Известия на Съюза на учените – Варна, Серия „Хуманитарни науки“, 1/ 2015 г. с. 11-17. ISSN 1310-6376

Липсата на добра финансова култура и адекватна на пазарните реалности финансова грамотност са тежко наследство за българите от близкото тоталитарно минало. В годините преди 1989 г. пазарът е деформиран и е в своеобразна форма на „нелегалност“. Няколко поколения български граждани (независимо от етническата им принадлежност) са ощетени откъм пазарна и финансова култура. По тази причина те лесно попадат в капана на сивия сектор във финансовата сфера – понзи структури (финансови пирамиди), лихвари, високо рискови инвестиции, нечестни търговски сделки и др.

В условията на доминантност на пазарния тип икономическа организация на обществото, на населението е крайно необходима финансова култура и финансова грамотност. Нещо повече, ако в миналото един минимум от финансова култура, допълнена от здрав разум са били достатъчни българинът да оцелява и просперира финансово, то днес е необходима и немалка финансова грамотност, защото живеем в свят, чиято икономическа динамика се определя изключително от скоростта на паричния оборот и девиациите на паричната маса.

Условията и възможността да се развие и култивира едно желателно ниво на финансова култура у населението се коренят в две от важните подсистеми на обществото. Те са много различни една от друга, но в случая се проявяват като своеобразни „необходимо“ и „достатъчно“ условия за формиране на финансова култура у населението.

Първата обществена подсистема е свързана с нормите на обичайното право, допълнени от проявата на здрав разум и етична ценостна система при воденето на финансовите дела от страна на индивидите и домакинствата. Втората подсистема е регулативната система на финансовите взаимоотношения в обществото. Когато чрез регулатиците е ограничен сивия сектор във финансата сфера, това предполага, че при ниска (дори нулева) финансова грамотност, всеки индивид е гарантиран от финансови неблагополучия. (когато са гарантирани спестяванията, когато има закони, които задължават институциите да компенсират гражданите за финансовите им загуби, в резултат на злоупотреби от страна на хора и институции и когато са изградени застрахователни пулове и са развити компенсационните фондове и други подобни практики).

Тоталитарната държава по оценка на Джеймс Б. Робинсън и Дарон Аджемоглу изгражда изключително екстрактивни политически и икономически институции, с които извлича и преразпределя национално богатство в полза на управляващата партократия . При това положение, както отбелязват Гуортни и Строуп „когато правителството упорито подпомага определени хора за сметка на други, средствата започват да се преразпределят в полза на търсещите лична изгода, като по този начин се ощетява производството и се забавя икономическият напредък“.

Днес българските граждани, поради икономическа неграмотност или в резултат на стериотипност, наследена от близкото ни тоталитарно минало, не съзнават, че ние плащаме много висока цена за съществуването на държавна власт. Неявно съществува съпротива срещу държавната власт, чрез огромния сив сектор в икономиката - чрез масовата миграция на младите хора, които бягат от постtotalитарната имитация на демокрация и липсата на перспектива за развитие и просперитет, чрез избягването на всички „доброзорни“ осигурителни тежести – здравни, пенсионни, социални и пр.

За съжаление липсва разбиране на това, че ние губим част от производството в частния сектор, защото държавният сектор изземва невъзстановимите ресурси, необходими за частната икономика. Няма разбиране и на факта, че губим парите от данъци, които плащаме и които като държавни приходи се разпределят за цели и проекти удобни и изгодни за служителите от държавната и местната администрация. В обществените представи и нагласи липсва и разбирането, че губим от неслучилите се сделки и нереализираните инвестиции, осуетени от регулативните мерки на правителството. Губим дори от реализираните външни инвестиции, когато те са в неизгодни за страната ни концесии. Всички тези представи, нагласи и разбириания днес отсъстват от визията на българина за държавната власт и правителството, (което я олицетворява на топ-менеджърско равнище). Много от нас (особено по старите поколения) все още се надяват държавата, (т.е. правителството и властта, която то олицетворява) да реши социалните, екологичните и битовите им проблеми и дори проблемите с ниските доходи. Това е признак за тотална ерозия на финансовата и икономическата култура на българите. Забравя се дори популярната българска приказка за братята и Неволята, която помага в трудни моменти.

Тази загуба на „финансово-икономическа памет“ при българите, по мнение на авторите, не е еднократен акт. Тя е резултат от комплекс от процеси, които се напластват исторически, отнемайки постепенно всяка икономическа инициатива и предприемчивост от всяко едно следващо поколение.

В заключение авторите обобщават, че историческото „махало“, по отношение на финансова култура и финансова грамотност на българите, само за 100-150 години преминава от едната крайност в другата. Предприемчивите, находчиви и комбинативни българи, положили началото на модерната търговия и занаяти в Османската империя, създали първите фабрики и акционерни дружества в империята и смогнали да откупят от

своите поробители 85 % от обработваемата земя в днешните граници на България, днес имат за потомци финансово апатични наследници, с нищожен финансов ресурс, непознаващи елементарните пазарни механизми, правилата на боравене с финансови активи и ставащи лесна плячка на „фараони“, нечестни банкери, финансова рекетьори и корумпирани администратори. Това е едно от най-тежките наследства на тоталитарната власт. Ще бъдат необходими десетилетия акумулация на финансов и стопански опит, както и смяната на няколко поколения български граждани, за да се компенсират дори и частично пораженията на тоталитаризма върху финансовата култура и финансовата грамотност на хората в България.

РЕЗЮМЕ

на публикация от доклад на *Йорданка Ангелова Стоянова-Тонева* със следните библиографски характеристики:

Стоянова-Тонева, Й. Западните Балкани – Евроинтеграция или неутрализация // Сборник доклади: ЧЕТВЪРТАТА ПРОМИШЛЕНА РЕВОЛЮЦИЯ И БАЛКАНИТЕ. Лятна научна сесия на Юридическия факултет. Катедра „Сигурност и безопасност“ 21-22 юни 2019 г.: ВСУ „Ч. Храбър“. - Варна, 2019, с. 116-123. COBISS.BG-ID – 40204808

Един от основните приоритети на България в периода на българското председателство на Съвета на ЕС беше европейската перспектива за Западните Балкани. Този акцент в политиката на страната ни пряко засяга бъдещата регионална политика на всички балкански страни. В изследването се анализират основните причини за българския приоритет, систематизирани в шест основни точки и е направен опит да се откроят интересите на България в сложния геополитически пъзел. Подчертана е значимостта на всички факти, събития и процеси на Балканите водещи до динамизиране на междудържавните отношения.

Съпоставени са двете основни тенденции, които е възможно да се откроят на балканската сцена – стремежът към европеизация на Западните Балкани и опитите за неутрализация на определени територии, свързани с глобалните геостратегически интереси на големите политически играчи – САЩ, Русия, Германия, Великобритания, ЕС като цяло.

В подкрепа на втората тенденция е цитирано и анализирано крайното изявление на американския конгресмен Дейна Рорабейкър, който се обяви за промяна на границите на Балканите и подялба на Република Северна Македония. Хвърлено в публичното пространство (неслучайно), това изказване разтърси Балканите и провокира остри реакции в Р Македония.

Проследен е опитът на Русия за превръщането на Балканите във военно-неутрална зона. Според Русия, проектът Б-4 ще осигури на Македония стабилност и икономическо развитие, а за предвиденият алианс от неутрални държави - сигурност и логични перспективи. Този руски проект е обусловен от влиянието на ЕС на Балканите и се явява контрапункт на американското присъствие в региона и експанзационната политика на НАТО към конкретни балкански държави.

Изяснен е и финансовия план на Германия „Берлин плюс“ за икономически инвестиции в държавите от Западните Балкани, които все още не са членове на ЕС. Целта на Германия е чрез инвестиции да тушира политическото напрежение в региона и по този начин да се погрижи за собствената си сигурност.

Интерес представлява изявленietо на Тимоти Лес, което е изцяло в унисон с позицията на държавите, които целят поддържане на перманентно напрежение на Балканите. Доколко той изразява позицията на Великобритания е под въпрос, но прогнозите и анализите му звучат притеснително за сигурността на Балканите. Те са систематизирани в изложението и потвърждават тезата му за нов балкански порядък, който успешно би се реализирал, ако отслабне влиянието на ЕС.

В хода на анализа са посочени и слабите страни на българската външна политика. Очертани са нейните интереси и систематизирани най-значимите ѝ бъдещи приоритети. Между тях, от позицията на автора – водещ трябва да бъде българският национален интерес- тук на Балканите и в Европа.

Резюме

на научен доклад с автор: *Йорданка Ангелова Стоянова „Английската дипломация и протестите на българите срещу решенията на Берлинския конгрес“.* // Сб. *Научни трудове ВВУАПО “П. Волов”* – Шумен, Част I, Шумен, 2000, с. 138-147. ISBN 954-9681-01-7

Докладът изследва различни форми на дейност на британските резиденти на територията на днешна България в периода 1880-1885 г. Интереса на автора е провокиран основно от обстоятелството, че този период - преди Съединението на Княжество България с автономната област Източна Румелия - е по-слабо изследван в областта на дипломатическите отношения.

Публикацията анализира английската дипломатическа и политическа позиция относно различните форми на съпротива на българите от Македония и Одринско срещу несправедливите решения на Берлинския конгрес. Коментирани са някои ново-публикувани към този момент документи касаещи протестите на българите в тези области. Тази дипломатическа кореспонденция е от особена важност, защото именно писмата, докладите и впечатленията на различните английски дипломати, резидентиращи на територията на България и в съседните области допринасят в най-голяма степен за моделирането на английската позиция към българския национален въпрос, в съдбовните за нацията ни десетилетия, непосредствено след Освобождението на България.

На 23 май 1880 г. българите живеещи в Цариград поднасят на английския представител в Европейската комисия - лорд Едмънт Фицморис, протестнаnota срещу преобразованията произтичащи от решенията на Берлинския конгрес. И по-конкретно, българската общност изразява несъгласието си с начина, по който се съставят комисиите, които трябва да наблюдават реформите в европейските владения на Османската

империя. Недоволството е породено от факта, че в тези комисии почти няма българи и християни, а се включват основно мюсюлмани и представители на османската административна власт. Паралелно с това българските общности в Македония и Одринско настояват за ново териториално-административно разделение, което да бъде съобразено с броя на жителите от различните народности.

Преписките и докладите на представителите на английската дипломация отразяват и действията на българските чети след разгрома на Кресненско-Разложкото въстание.

Един от най-активните английски резиденти – Бълт, чийто доклади са в основата на изследването дори се застъпва за 23 български четници арестувани от османските власти във Велешко през 1881 г.

Специално внимание в доклада е отделено на противоречивата позиция на Англия и нейното правителство, начело с Уилям Гладстон, по отношение на подготовката и осъществяването на Съединението на Княжество България с Източна Румелия. Идеята на английските дипломати и политици е този акт да се използва за дестабилизиране на Съюза на тримата императори, но предпазливо и без избръзване, за да се парира евентуалната реакция на Русия и да не се допусне обтягане на руско-английските отношения. По тази причина официално Англия е против Съединението, но няма нищо против да го използва за своите интереси, когато то бъде реализирано и е вече факт, вярна на своята дипломатическа максима „Англия няма постоянни приятели, тя има постоянни интереси“.

Изследването се базира на една немалка по обем архивна литература и на множество ново-публикувани документи, които илюстрират противоречивата позиция на английската резидентура по българските земи и в европейските територии на Османска Турция след 1979 г. Противоречива, защото от една страна тя се опитва да подкрепя

справедливите претенции на българите като християнски народ, но от друга, като представителка на Великите сили, зорко следи за запазване на статуквото и враждебните за българите решения на Берлинския конгрес.

РЕЗЮМЕ

на публикация с библиографска характеристика:

Ангелова, Й. Пенчо Славейков и приносът му за европеизиране на Народната библиотека – Доклад на Понтийски четения, 2002 – ВСУ “Ч. Храбър” – Варна. // Сборник “Черно море между Изтока и Запада”. –Варна: ВСУ, 2003, с. 218-225. ISBN 954-715-171-1

На основата на малко познати и непубликувани факти, публикацията представя Пенчо Славейков - една от най-ерудираните личности в България в нач. на XX век, в качеството му на директор на Народната Библиотека в София и ролята му за европеизиране на тази институция в Следосвобожденска България. Почти цялата му служебна дейност е посветена на библиотеката и стремежа му да я превърне в значим културен институт, който наравно с европейските библиотеки, според Славейков, има отговорна мисия за бъдещото поколение.

Истински ерудит, естет и ценител на книгата, възприел духа на Лайпциг от края на XIX век, Славейков е оценен от съвременниците си като „*единственият у нас библиофил, с чувство и високо разбиране*“. На този пост, той прави опит да реализира програма за европеизиране на българската култура, като реален израз този порив намира в развитието на Народната библиотека като институция. Налага концепцията, че библиотеката е национално книгохранилище и тя има функцията да съхранява и защитава книжовното богатство на нацията. Тези елитарни възгледи на твореца го противопоставят на част от съвременниците му, но не успяват да променят разбирането му за отговорната мисия, която му е отредена.

Приносът му за европеизиране на Народната библиотека е огромен. Той не само успява да привлече в обкъръжението си най-будните писатели,

поети и общественици – в ролята им на сътрудници, но допринася за обогатяване на библиотечния фонд с ръкописи и издания от частни колекции. Неговата събирателска и издирвателска дейност има и оценъчен характер. Пътува не само в България, а и в цяла Европа (Италия, Германия, Франция) с цел издирване и обогатяване на библиотечния фонд с редки и ценни издания и документи. По негово време Нар.библиотека се превръща в ценно архивохранилище.

Благодарение на дейността му - културно обновена България става част от голямото библиотечно европейско семейство. А Пенчо Славейков, изпреварил времето си, се превръща в символ на културния напредък на българския народ в началото на века.